

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Sınıf İçinde ve Dışında Gerçekleştirdikleri Faaliyetlerin İncelenmesi*

Investigation of Social Studies Teachers' in and out of Classroom Activities in Terms of Values Education*

Özkan GİNESAR, Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi.

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul/Türkiye.

oginesar@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6921-1047>

Ahmet KATILMIŞ, Doç. Dr.

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul/Türkiye.

akatilmis@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5776-850X>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 22.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.03.2021

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2021

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Ginesar, Ö. & Katılmış, A. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik sınıf içinde ve dışında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin incelenmesi.

Değerler Eğitimi Dergisi, 19 (41), s.37-77.

<https://doi.org/10.34234/ded.741279>

* Bu makale 7-9 Kasım 2019 tarihinde 8th International Symposium on Social Studies Education Kongresi'nde sunulan "Okullarda ve Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitime İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri" adlı özet olarak basılı bildirinin genişletilmiş halidir.

* This article is the expanded version of the paper "Views of Social Studies Teachers on Values Education in Schools and Social Studies Lesson" presented at the 8th International Symposium on Social Studies Education Congress on 7-9 November 2019.

Öz: Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik sınıf içinde ve sınıf dışında gerçekleştirdikleri faaliyetleri analiz etmek amaçlanmaktadır. Çalışma, nitel araştırma yönteminde gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Görüşmeler, gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Araştırma katılımcıları, amaçlı örneklemeğe göre belirlenmiş ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Araştırma verilerinin analiz edilmesiyle katılımcıların sınıf içinde ve sınıf dışında değerler eğitimine yönelik etkinlikler gerçekleştirdikleri ve bu etkinliklerle öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine imkân sağladıkları saptanmıştır. Değerler eğitimine yönelik faaliyetlerde daha çok öğrenci merkezli yöntem ve uygulamalara yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında öğretmen merkezli yöntemlerin de zaman zaman kullanıldığı görülmüştür. Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlere okul idarecilerinin gerekli desteği sağladığı, öğrenci velilerinin ise söz konusu desteği tam anlamıyla sağlamadıkları saptanmıştır. Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerde ailelerden, medyadan, arkadaş grubundan ve öğretmenlerden kaynaklanan bazı sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Değerler eğitimi, Öğretmen görüşleri.

&

Abstract: In this study, it was aimed to analyze activities performed by social studies teachers in and outside of classroom for values education. The study was carried out in qualitative research method. Research data were collected using a semi-structured interview form developed by the researcher with opinion of an expert. Interviews were made on a voluntary basis. Research participants were determined according to purposeful sampling and were carried out with 10 social studies teachers working in Kutahya province in 2018-2019 academic year. Research data were analyzed by subjecting them to content analysis. By analyzing the research data, it was determined that participants carried out activities for values education in and out of the classroom and that they enabled students to learn by living and doing these activities. It was determined that activities focused on values education mostly included student-centered methods and practices. In addition, it was observed that teacher-centered methods were also used from time to time. It was observed that school administrators provide necessary support to activities carried out for values education, while parents of

students do not fully provide support in question. It was detected that there are some problems arising from families, media, group of friends and teachers in activities carried out for values education.

Keywords: Socials studies, Values education, Teacher views.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

Değer, birey ve toplum açısından kıymetli bulunan unsurları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Söz konusu bu unsurlara verilen önem, bireyden bireye ve toplumdan topluma değişiklik göstermekte, beşeri münasebetlerin seyri- ni tayin etmektedir. Bu çerçevede insan yapıp etmelerini konu edinen pek çok disiplin, “değer” kavramını ele almakta ve tanımlamaktadır. Bu nedenle değer kavramına yönelik birbiriyle yer yer örtüşen veyahut farklılaşan tanımlar yapılmaktadır. Örneğin Türk Dil Kurumu [TDK] değeri, “*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, soyut ölçü, bir şeyin değiştiği karşılık... Üstün nitelik, meziyet kıymet*” olarak tanımlarken (TDK, 2019), bir başka tanımda değer “*ahlak ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik*” (Cevizci, 2002) olarak ele alınmaktadır.

Mezkur paragrafta zikredilen durumdan dolayı değerler, eğitim bilimlerinin de konusu olmakta ve eğitimde tercih edilen kategorik isimlendirmelerden “duyuşsal alan” içinde yer almaktadır. Duyuşsal boyut, bilginin edinilmesi üzerinde etkili iken aynı zamanda edinilen bilginin nasıl kullanılacağı üzerinde de belirleyicidir. Başka bir anlatımla bilginin edinilme sürecinin ve yollarının, edinilen bilginin insan yararına veya zararına kullanılmasının tercih ve yönünün belirleyicisi; “sahip olunan değerler”dir. Bu nedenle saygı, sorumluluk, adalet, barış, sevgi vb. temel insani değerleri kendi kişiliklerinin bir parçası haline getirmiş bireylerin yetiştirilmesi; bireysel mutluluk ve toplumsal düzen için oldukça önemlidir. Bu durumdan dolayı temel insanî değerleri öğrencilerin kazanması için sorumluluk alması okulların en önemli görevleri arasında görülmektedir (Katılmış, 2010).

Değerler eğitimi, temel insani değerleri öğrencilere kazandırmak amacıyla gerçekleştirilen faaliyetleri kapsamaktadır (Ekşi ve Katılmış, 2016). Bu faaliyetlerin nerede ve nasıl gerçekleştirileceğini düşündüğümüz zaman, ilk akla gelen iki kurumun “aile ve okul” olduğunu ifade edebiliriz (Ulusoy ve Dilmaç, 2018).

Bu kurumlardan aile, çocuğun gelişiminin ilk yıllarında çocuk için önemli bir değer kaynağı durumundadır. Bu nedenle ailelerin temel değerlere uygun davranış ve tutumlar açısından çocuğa iyi örnekleri sunmaları iktiza etmektedir. Daha sonra çocuk okul çağına geldiğinde ise okul ve öğretmenler gerek gerçekleştirdikleri faaliyetler gerekse bu faaliyetlerin gerçekleştirme sürecinde benimsenen davranış ve tutumlarla çocuklar için önemli bir değer kaynağı olmaktadır. Eğitim yalnızca bilginin ve teknik becerinin geliştirildiği alan değil, bununla beraber kültürel değerlerin ve ahlaki tutum ve davranışların verildiği bir yerdir. Okullar devletin, toplumun ve ailelerin bu yöndeki beklentilerine yönelik bu işlevi de yerine getirmektedir (Cihan, 2014; Göksu, 2018). Bu bağlamda “Değerler eğitimi okullarda nasıl verilmeli?” vb. soruları sorduğumuzda aklımıza birden çok cevap gelmektedir. Çünkü değerler eğitiminin verilmesi için farklı amaç ve durumlarda istifade edilebilecek yaklaşımlar ve yöntemler vardır (Ay, 2020; Doğanay, 2009; Ekşi ve Katılmış, 2016; Küçük-Turgut, 2020; Ulusoy ve Dilmaç, 2018). Bu yaklaşım ve yöntemler temel alınarak gerçekleştirilecek faaliyetlerin planlanma ve uygulanmasında temel sorumluluk, öğretmenlere düşmektedir. Öte yandan değerler eğitimi, sadece bir ders kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler ve o dersin öğretmenin yapacağı çalışmalarla sınırlandırılmamalıdır. Okullarda gerçekleştirilecek değerler eğitimi uygulamalarından istenilen neticenin elde edilebilmesi için faaliyetlerde, bütün okul personeline sorumluluklar verilmesi gerekmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2016). Bununla beraber değerlerin edinilmesi üzerinde diğer insanlarla kurulan sosyal ilişkilerin ve bireysel özelliklerin de etkili olmasından dolayı, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilecek uygulamaların, öğrencilerin bir nevi değer edindiği kaynak niteliğinde olan bütün ortam ve insanları kapsayacak biçimde organize edilmesi iktiza etmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2020; Tepecik, 2008). Öğretmenlerin iyi rol-model olması (Çelik, 2010; Ekşi ve Ersoy, 2020; Özdaş, 2013; Varol, 2013), öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanarak gerçek yaşamda karşılaşılan yahut karşılaşılmaması muhtemel olayları sorgulamalarına olanak tanıyacak etkinliklere yer verilmesi, öğrencilerin değerleri kazanmaları üzerinde müspet etki yapmaktadır (Doğanay, 2009; Ekşi ve Katılmış, 2020).

İnsanların hayat başarıları üzerinde değerlerin doğrudan etkisi vardır. Hem bu realiteden dolayı hem de içinde yaşanılan zamanın kendine has özelliklerinden kaynaklanan olumsuzluklara karşı genç bireyleri azami seviyede koruyabilmek için birçok ülkede değerler eğitimine yönelik faaliyetlere yer verilmektedir (Kafadar ve ark., 2018; Katılmış, 2010). Bu çerçevede, Türkiye’de de, özellikle 2005 yılında gerçekleştirilen program geliştirme çalışmaları neticesinde,

öğretim programlarında “değerler eğitimi” tabirine yer verilmeye başlanmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında başlatılan öğretim programları yenileme çalışmalarlarıyla değerler eğitimi öğretim programlarının tamamlayıcı parçası olarak telakki edilmiş ve bu düşünceye uygun olarak 10 (on) kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) belirlenmiştir. Bu kök değerler ilkökul, ortaokul ve liselerde verilen bütün derslerin öğretim programlarına dâhil edilmiş ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlar detaylıca açıklanmıştır (MEB TTKB, 2018).

Toparlayacak olursak, temel insanî değerlerin öğrencilere kazandırılması, hem öğrencinin hayat başarısı hem de toplumsal yaşam açısından hayati öneme sahiptir. Bu önemden hareketle okullarda değerler eğitimi kapsamındaki faaliyetlere yer verilmektedir. Okullarda gerçekleştirilen bu faaliyetleri farklı boyutlarda inceleyen birçok araştırma yapılmıştır (Kılcan, 2020). Bu çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik sınıf içinde ve sınıf dışında gerçekleştirdikleri faaliyetleri analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitimine ilişkin olarak sınıf içinde ve sınıf dışında ne tür etkinlikler yapmaktadırlar?

Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadırlar?

Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde hangi materyallerden istifade etmektedirler?

Sosyal bilgiler öğretmenleri, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin okul idaresi ve öğrenci velilerinin yaklaşımı hakkında neler düşünmektedirler?

Sosyal bilgiler öğretmenleri değerlerin kazandırılması sürecinde ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?

Yöntem

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin sınıf içinde ve dışında gerçekleştirdikleri faaliyetleri derinlemesine analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu nedenle desen temel nitel araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Temel nitel çalışmalar eğitimde bulunan en yaygın nitel araştırma türüdür. Bütün disiplin ve uygulama alanlarında kullanılabilir (Merriam, 2018).

Nitel çalışmalarda, odaklanılan konuya veya duruma ilişkin ayrıntılı veriler toplamaya ve elde edilen verilerin derinlemesine analiz edilmesine imkân sağlamaktadır. Nitel araştırma veri toplamada olay ve durum hakkında doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir bakış açısıyla süreç izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada da sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin uygulamaları, farklı boyutlarıyla, doğal ortamında, gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Katılımcılar

Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, araştırmacının çalışma amaçları için en uygun katılımcıları seçmesine imkân tanıyan (Böke, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2016) amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik durum örnekleme türüne göre belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırma için 10 gönüllü katılımcı belirlenmiş ve katılımcıların cinsiyet bakımından eşit (5 kadın ve 5 erkek) dağılımı sağlanmıştır. Katılımcılara, araştırma içerisinde görüşlerini ifade ederken rumuz kullanılacağı ve gerçek isimlerinin araştırma içerisinde geçmeyeceği ifade edilmiştir. Bu nedenle kadın katılımcılara KÖ1-5 ve erkek katılımcılara EÖ1-5 biçiminde rumuz isimler verilmiştir. Katılımcı vasıflarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılar

Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Meslekî Kıdem
KÖ1	Kadın	38-46	Lisans	11-15
KÖ2	Kadın	46 ve üzeri	Lisans	25 ve üzeri
KÖ3	Kadın	29-37	Lisans	0-10
KÖ4	Kadın	29-37	Lisans	16-20
KÖ5	Kadın	29-37	Lisans	0-10
EÖ1	Erkek	29-37	Lisans	0-10
EÖ2	Erkek	29-37	Lisans	11-15
EÖ3	Erkek	29-37	Lisans	11-15
EÖ4	Erkek	38-46	Lisans	11-15
EÖ5	Erkek	29-37	Lisans	0-10

Veri Toplama ve Analiz

Veriler, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüş-

me formu ilk olarak bir katılımcıya uygulanmış, daha sonra tashihler yapılarak forma son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer verilen sorularla, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin uygulamaları, farklı boyutlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda katılımcılarla gönüllülük esasına dayanan birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların okullarında ders saat dışındaki zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izni ile ses kaydına alınmıştır. Ses kayıtları herhangi bir eleme yapılmadan olduğu gibi yazıya dönüştürülmüştür. Verilerin çıktıkları alınarak katılımcılardan kendi görüşleri olup olmadığına dair teyit alınmıştır. Daha sonra elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiştir. İçerik analizinde genel amaç toplanan verileri açıklayabilecek ifadeleri ve bu ifadeler arası ilişkileri ortaya koymaktır. İçerik analizinde araştırmacı, belgeyi okurken verilere bir dizi kodlar uygular ve birbirine ilintili kod listesi oluşturur. Kod listelerinden sonra kategoriler oluşturulur ve bu kategorilere alt kategoriler oluşturulur. Son olarak da araştırmacı benzer kategorileri bir tema altında toplar ve temaları oluşturarak, bunları yorumlayıp okuyucuya sunar (Çepni, 2014; Ekiz, 2013). Bu çerçevede araştırma verileri incelenerek, katılımcı görüşlerindeki ortak ve farklı boyutlar saptanmış ve saptanan bu boyutlar temel alınarak kategorilere ulaşılmıştır. Ulaşılan kategorilerin tutarlılığını teyit etmek amacıyla, ikinci bir araştırmacı tarafından veriler gözden geçirilmiştir. Nitel çalışmalarda, araştırmacının güvenilirliğini güçlendirmek amacıyla katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu nedenle araştırmada, ulaşılan kategorilerle ilgili katılımcı görüşleri doğrudan alıntı olarak verilmiştir. Doğrudan alıntılar verilirken katılımcıların rumuz isimleri (KÖ1-5 ve EÖ1-5) kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma verilerinin analiz edilmesiyle elde edilen bulgular araştırma amaçlarına göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir.

Değer Kazandırma Sürecinde Okulda ve Okul Dışında Yapılan Etkinlikler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik okulda ve okul dışında hangi faaliyetleri gerçekleştirdiklerini saptamak amacıyla katılımcılara “*Değerleri kazandırmak amacıyla hangi faaliyetleri yapmaktasınız?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan

bulgular sınıf içi (derste), okul içi ve okul dışında gerçekleştirilen faaliyetler olmak üzere 3 (üç) kategoriye ayrılarak Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Değerler Eğitime Yönelik Sınıf İçi ve Sınıf Dışı Faaliyetler

	Etkinlikler	Katılımcılar
Sınıf İçi (Derste)	Kitap okuma etkinliği	EÖ1
	Yarışmalar	KÖ5, EÖ5
	İyilik ile kötülüğün karşılaştırılması	KÖ1
	Akran değerlendirilmesi	KÖ1
	Geçmişle günümüzü kıyaslama etkinliği	EÖ4
	Hikayeleştirme	EÖ2
Okul İçi	Afiş-Pano hazırlama	EÖ1, KÖ1, KÖ5 EÖ4, EÖ2, KÖ2, KÖ4, EÖ5, KÖ3
	Yarışmalar	KÖ5, EÖ5
	Okul içi tuvaletimi temiz tutuyorum etkinliği	EÖ3, KÖ1
	Ahlak kantini	EÖ1
	Sera projesi	EÖ1
	Empati yaptırma	EÖ1
	Arkadaşlık geliştirme etkinliği	EÖ1
	Dünyayı iyilik kurtaracak etkinliği	EÖ4
	Günün anlamına göre o güne özgü etkinlik yapma	KÖ4
	E Twining projeleri	EÖ3, KÖ3
Okul Dışı	Ağaç dikme etkinliği	EÖ3, EÖ1
	Çocuklar camide etkinliği	EÖ3
	Şehit ailelerinin ziyareti	EÖ3
	Huzur evi gezileri	EÖ4
	Çevresine duyarlı okul projesi	EÖ4
Yardım kampanyaları	KÖ2	

Tablo 2’den de görülebileceği gibi bazı katılımcıların sınıf içinde yani derste değerleri kazandırmak amacıyla değerlerle ilgili edebi ürün oluşturmaya dayalı yarışma, kitap okuma, iyilik ile kötülüğün karşılaştırılması, akran değerlendirilmesi, geçmişle günümüzü kıyaslama ve hikâyeleştirme faaliyetleri gerçekleştirdikleri saptanmıştır. Ayrıca bu etkinlikleri, maliyetinin düşük olması sebebiyle tercih ettikleri ve bazı etkinlikler sonunda öğrencilere sembolik ödüller verdikleri saptanmıştır. Bu kapsamdaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EÖ5: “Değerler eğitimi ile öğrencilerin görebileceği yerlere olumlu davranış-ifadelerinin asılması, teknolojik imkanların kullanılması ya da çocuklar

için yarışmaların düzenlenmesi daha faydalı oluyor. Belirlenen değerle ilgili yarışmalar yapılmakla beraber kompozisyon ve şiir yarışmaları gibi etkinlikler de düzenleniyor.”

EÖ2: “Sınıf içinde öğrencilerim ile sanki bir olay varmış gibi hikaye oluşturuyoruz. Sonra da çözümü kendileri üretiyorlar. Fazla bir şey kullanmıyoruz. Kağıt, kalem ve silgi yetiyor. Masrafsız bir yöntem.”

KÖ1: “Bazen oyunlar vasıtasıyla değerleri kalıcı hale getirilmeye çalışılıyor. Örnek olarak; iki ele birine iyi, birine kötü -kabul edilemez davranışlar- yazılıyor. Ders içerisindeki tavır ve davranışlarıyla iyi ve yanlış durumlarda öğrenciler konuya uygun parmağı kaldırıyor. Ders sonunda iyi davranışlarıyla örnek olanlar yıldızla ödüllendiriliyor. (iyiliğin-kötülüğün karşıtı)”

Araştırmada bazı katılımcıların değerleri kazandırmak amacıyla okul içinde de faaliyetler gerçekleştikleri tespit edilmiştir. Bu çerçevede yoğun bir biçimde başvurulmuş faaliyet ise ayın değeri olarak belirlenen değere ilişkin okul içinde afiş-pano hazırlamadır. Katılımcıları söz konusu bu panolarda öğrenci ürünlerinin sergilemişlerdir. Bazı katılımcıların okul içi yarışmalar düzenlediği, bazıların ise “Tuvaletimi Temiz Tutuyorum” adını verdikleri faaliyeti gerçekleştirerek ortak alanların temiz kullanımına yönelik tutumu geliştirmeye endeksli yönelik faaliyet yaptıkları saptanmıştır. Bu bulguların kanıtı olan katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar şöyledir:

EÖ1: “Değerler köşemiz var. Aylık ve haftalık olarak değerleri içeren afişler hazırlıyoruz. Çocukların yaptığı çalışmalarını panomuzda sergiliyoruz. Bu sayede değerleri kazandırmaya çalışıyoruz.”

EÖ5: “Okulumuzda değer kazandırmak üzere bir öğretmen, her ay çocuklara afişler filan hazırlatmakta ve çocukların yaptığı çalışmalardan pano düzenlemektedir. Kendi değer konusu ile ilgili bu pano ve afişleri düzenlemekte ve sınıflarda da her sınıfta o haftanın değeri ile ilgili sunum yapmaktadır.”

KÖ3: “Okulumuzda değerler eğitimi panomuz var. Burada çocukların değerler ile ilgili çalışmalarını sergiliyoruz. Afişler hazırlatıyoruz ve onları da oraya asıyoruz.”

KÖ1: “Okul içi tuvaletimi temiz tutuyorum etkinliği yapıyoruz ve çocukların bilinçlendiriyoruz.”

Katılımcılardan EÖ1, değerlerin kazandırılmasına yönelik “Ahlak Kantini” adını verdiği bir faaliyetin olduğunu ve bu faaliyetin bir okulda uygulandığını, ayrıca kendisinin de “Sera Projesi” adında bir faaliyet ile öğrencilere doğa-

ya duyarlılık ve sorumluluk değerlerini kazandırmaya çalıştığını şu ifadelerle dile getirmiştir: EÖ1: *“Burada Ahlak Kantini’nden bahsetmiştik hatta bu öneri benim bir önerimdi. Burada amaç şuydu zannederseniz: Türkiye’de Eskişehir’de Beylikova’da sanırım bir okul bunu gerçekleştirmişti. Şuydu amaç; çocuklara belli saat verilip o saatte, başında kimse olmadan aliverişini yapıp ücretini bırakmalarını sağlamaktı... “Biz burada Sera Projesi yaptık. Burada 70-72 tane seramız var. Amacımız ise sadece doğa ya saygı değil Türkiye’nin tarımsal üretimine de katkı aynı zamanda çocukların doğa ile iç içe büyümesini temin etmek; insanların da doğaya bitkiye değer vermesini sağlamaktır.”* Katılımcılardan KÖ4 ise tarihi günlerde günün anlam ve önemiyle ilgili faaliyet yaptıklarını, örneğin 18 Mart’ta, Çanakkale Savaşı’nda Mehmetçiğin yemek listesinde yer alan yiyeceklerin öğrencilere dağıtıldığını şu ifadelerle dile getirmiştir: *“Vatanseverlik konusunda güncel hayattan faydalanıyoruz. Mesela 18 Mart’ta kuru ekmek, hoşaf dağıttık öğrencilere. Belki şu an karnımız tok, bunun farkında değiliz ama bu kuru ekmek nasıl yenmiş bunu anlatmaya çalışıyoruz. O günün anlam ve önemine göre etkinlikler düzenliyoruz.”*

Bazı katılımcıların öğrencilerin, değerleri pratiğe dönüştürmelerini sağlamak amacıyla yardım kampanyası, ağaç dikme, huzur evi ziyareti, şehit ailesine ziyaret ve çocukları camiye götürme faaliyetlerini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede Katılımcı KÖ5, *“Mesela fidan dikme etkinliği yapıyoruz. Öğrenciler için güzel bir etkinlik oluyor. Böylece doğa sevgisi aşılanmış oluyor.”* ifadesiyle öğrencilerin doğa sevgilerini geliştirmek amacıyla fidan dikme faaliyetinin yapıldığını belirtirken; Katılımcı EÖ4 *“Okulda çevresine duyarlı okul projemiz var. Birisinin evi yandı ona yardım ettik okulca. Mesela Efir’de taşıma bölgemizde bir cami yandı onunla ilgili ilk önce cami ziyaret edildi akabinde yanan cami görüldü. Sonra cami ile ilgili neler yapılabilir denilerek çocuklar kendi aralarında yardım topladı ve buna öğretmenler de katkıda bulundu. Hep birlikte gidilip yardımcı olundu. Hem ziyaret edildi hem geçmiş olsun denildi hem de cami dernek başkanına yardımlar öğrencilerle beraber teslim edildi...”* ifadeleriyle öğrencilerin yardımseverlik değerini doğrudan deneyimleyerek kazanmalarını sağlayacak fırsatlar sunduklarını belirtmiştir. Ayrıca yaşlıları ve şehit ailelerini de ziyaret ettiklerini *“...bazen yaşlıları ziyaret ediyoruz... şehitleri kabir başında ziyaret, şehit yakınlarını ziyaret olabilir.”* gibi ifadelerle dile getirmiştir. Katılımcılardan EÖ3, değerlerin kazandırılmasında uluslararası projelerden de istifade ettiklerini şu cümlelerle dile getirmiştir: *“Şu anda e-twinning projeleri var. E-twinning Türkiye geneli illa Türkiye geneli olmasına da gerek yok farklı ülkelerden de olabilir. Milli manevi değerlerin yanında evrensel de-*

ğerlerin de verilebildiği çalışmalar var. Okulumuzda da bununla ilgili değerler eğitime yönelik çalışmalar var. E-twinning kapsamında gene Avrupa Birliği projeleri var.”

Değerlerin Kazandırılma Sürecinde Tercih Edilen Yöntem ve Teknikler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlerin kazandırılması sürecinde tercih ettikleri yöntem ve teknikleri saptamak amacıyla katılımcılara “Değerleri kazandırma sürecinde hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Yöntem ve tekniklerden nasıl faydalanıyorsunuz?” soruları yöneltildi. Bu sorular kapsamında elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Değerlerin Kazandırılmasında Tercih Edilen Yöntem ve Teknikler

Yöntem ve Teknik	Katılımcılar
Yaparak – yaşayarak öğrenme	EÖ3, EÖ1, EÖ4, EÖ2, KÖ2, KÖ3,
Rol-Model olma	EÖ1, KÖ1, EÖ2, KÖ4, EÖ5, KÖ3
Örnek olay yöntemi	EÖ3, KÖ1, KÖ5, EÖ4, EÖ2, KÖ2
Telkin yöntemi (Anlatma)	EÖ3, EÖ1, KÖ5, KÖ4, EÖ5, KÖ3
Drama yöntemi	KÖ1, KÖ5, EÖ4
Araştırma-İnceleme Etkinliği	EÖ3, EÖ2
Tartışma yöntemi	KÖ5, EÖ4
Gezi-gözlem	KÖ2, KÖ4
Soru-cevap tekniği	KÖ5, EÖ2
Hikayeleştirme	EÖ4, EÖ2
Röportaj	KÖ4
Sınıfa Uzman getirme	EÖ3
Karşılıklı görüşme	EÖ5
Oyunlarla öğretim	KÖ1

Tablo 3’teki verileri incelediğimiz zaman, katılımcıların değerlerin kazandırılması sürecinde en fazla kullandıkları yöntemler arasında yaparak-yaşayarak öğrenme, rol model olma, örnek olay ve anlatma yönteminin olduğunu görmekteyiz. Araştırma verileri analiz edilirken bazı katılımcıların, yaparak-yaşayarak öğrenme ilkelerine uygun faaliyetlerin öğrencilerin değerleri edinmesi üzerinde müspet yönde etkisi olacağını düşündükleri görülmüştür. Katılımcıların, öğrencilerin değerleri deneyimleyerek daha kolay edinebileceklerinin üzerinde durdukları, değerlerin etkili bir biçimde kazandırılabilmesi için öğrencilere pratik yapabilecekleri fırsatların sunulmasının gerekli olduğunu vurguladıkları

saptanmıştır. Bu minvalde fikir beyan eden katılımcılardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EÖ3: “Yani işin içine, işin merkezine çocukları koymak lazım. Yapararak yaşayarak onların anlamasını bu anlamda sağlamalıyız. Diğer kullanılan yöntem ve tekniklerin de mutlaka etkisi vardır ama en güzeli bu diye düşünüyorum. Öğrenciyi işin içine katmak.”

EÖ4: “Ama en güzeli bir bayramlaşmayı canlandırıyoruz; bazen yaşlıları ziyaret ediyoruz... şehitleri kabir başında ziyaret, şehit yakınlarını ziyaret olabilir. Birebir öğrenci bunları yaşayarak içinde olduğu zaman daha etkili oluyor. Namaz kılsa da camiye gitmesi farklı bir etkinlik oluyor.”

EÖ2: “Değerleri derste işlerken güzel, verimli; öğrenci anlıyormuş gibi oluyor ama havada kalıyor yani bunun uygulamaya geçmesi için öğrencilerin olaylarla karşılaşması lazım. Etrafında gördüğü kişilerde bunu görmesi lazım. Mesela ailesinde, arkadaşlarında, kişilerde, öğretmenlerinde, bakkalda ve esnafta. Yani aynı şeyleri görmesi lazım. Şimdi biz anlattığımızda çocuğa mantıklı geliyor. Çok güzel her şey hoş geliyor ama iş uygulamaya geldi mi çocuk o öğrendiğini hayata aktarmada zorluk çekiyor. Çünkü örnek az, onun için ne yapacağız, çocuğa uygulama yaptıracağız. Çocuğu onunla ilgili bir olayla karşılaştıracamız veya ona görev olarak vereceğiz ve çocuğun bunu uygulayıp geldikten sonra sınıfta anlatmasını sağlarsak daha iyi anlarlar diye düşünüyorum, daha önemserler.”

Katılımcıların önemli bir kısmı yaparak-yaşayarak öğrenmenin yanında iyi rol model olmanın öğrenciler üzerinde olumlu etkisinin olduğunu düşündükleri ve iyi rol model olarak, öğrencilere değerleri kazandırmaya çalıştıkları saptanmıştır. Bu kapsamdaki katılımcı ifadeleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir.

EÖ1: “Değerler eğitimini öğrencilere kazandırmada uyguladığımız yöntem öncelikle çocukların bakarak görerek yapması yani öğretmenlerini örnek alarak yapması ilk etapta bunu kullanıyorum.”

KÖ1: “Öğretmen derslerde uygun yaşam sergilerse; sınıfa girip selamlaşır; bazı kabul edilebilecek kusurları hoş görürse, adaletli olur vakarlı bir tutum sergilerse, sözlerini yerine getirirse, fikir alışverişinde bulunursa vs. öğrencilerin davranışlarının olumlu yönde değişmesinde etkili olur.”

EÖ5: “Değerleri kazandırma sürecinde daha çok çocuklara örnek olmayı tercih ediyorum.”

KÖ3: “Diyelim ki çocuklar gördüğünü yapıyorlar yaş ayırt etmeksizin. Küçük çocuklarda bu daha belirgin; birinci kademesinde daha etkili olabilir ama eğitimin her kademesinde, çocuklarda model olma yöntemi daha etkili oluyor, çocuklar model alıyorlar. Yani ben en etkili olarak bunu görüyorum. Mesela çocuğa yere tükürmemesi gerektiğini 50 defa söyleyen öğretmezsin ama seni yere tükürürken görmezse çocukta yere tükürmüyor ya da sen “sigara içme” de akşama kadar; çocuğun bunu senden model alması lazım. Ben buna sadece değerler eğitimi olarak ta bakmıyorum. Mesela dürüstlük değeri senden duyduğunu ile senin yaptığının farklı olduğunu gördüğünde çocuğa senin onu kazandırma ihtimalin yok. Yani ben model almanın çok önemli olduğunu düşünüyorum, çocuklara model olmak lazım.”

Araştırmada katılımcıların, değerlerin kazandırılması sürecinde örnek olay yönteminden de istifade etikleri saptanmıştır. Özellikle katılımcıların örnek olaylar üzerinden gerçekleştirilecek tartışmanın ve örnek olaylarda geçen karakterle empati kurdurmanın değerlerin kazandırılmasını olumlu etkilediğini düşündükleri ve bu kapsamda etkinlik yaptıkları görülmüştür. Bu duruma ilişkin katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EÖ4: “Bir örnek olay anlatılıp örnek olaydaki yanlışlar buldurulabilir veya bir film izletilir -değerleri aktaran bir film- veya günümüzde bu değerlerin hangilerini yaşatabiliyoruz, onlar üzerine konuşulabilir ve o değer olup olmadığı, var olsa ne katkısı olur; yapılmasa ne olur korunmasa ne olur gibi bir yaklaşımla işlenebilir.”

EÖ2: “Önce değer ne olduğunu, neden olması gerektiğini anlatıyorum. Örnek olaylarla bakın burada çocuk böyle yapmış, bu amcaya burada şöyle yardım edilmiş, böyle fedakâr davranılmış. Sonra sorular yöneltiyorum: Mesela bu olay karşısında siz olsaydınız ne yapardınız? Farklı olaylar örnekler üzerinden kavratmaya çalışıyoruz.”

EÖ3: “Diyelim ki Yavuz Sultan Selim mısır seferine çıkacak. Bununla ilgili orada geçen hikâyeler varsa bunları paylaşıyoruz. Bunun üzerinden çocuklarla karşılıklı tartışıyoruz; örnek olay gibi incelemesi gibi. Daha çok böyle çalışmalar yapılabiliyor.”

Araştırma verilerin incelenmesiyle, katılımcıların değer kazandırmak amacıyla anlatma/telkin yöntemini de tercih ettikleri görülmüştür. Bu yöntemi bazı katılımcıların kavramların anlamını açıklamak için tercih ettikleri, bazı katılımcıların ise değerlerin telkini amacıyla kullandıkları saptanmıştır. Bu kapsamdaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

KÖ5: “Branşım sosyal bilgiler olduğu için her derse giriş yaparken hatta o yılda o sınıfın dersine başlarken, bir sınıfa ilk girdimde direkt zaten konulardan ziyade değerler eğitimi ile sınıfa başlıyorum. Bütün öğrencilerime söylüyorum Değerler eğitimi derken sevgi, saygı, vatan sevgisi, millet sevgisi ve çevreye karşı duyarlılık vs. bunları sıralayabiliriz; öncelikle bunları anlatıyorum öğrencilerime.”

KÖ4: “Konu içerisinde bahsediyorum. Mesela az önce 15 Temmuz ile ilgili bir konu vardı. Vatanseverlik değeri ile ilgili olarak konuşma yaptım. Arkasından 15 Temmuz ile ilgili görseli izlettim; çocuklar duygulandı, bazılarının gözleri yaşardı. Var olan değerlerimizi konuyu anlatırken veriyoruz; bu konuda da dersimiz bize yardımcı oluyor. Size bugün şu değeri anlatacağım değil de konu geldikçe konudan çıkarım yaparak değeri vermek daha güzel oluyor. Vakıflar konusunu anlatırken kuş evleri örneği gibi.”

EÖ5: “Öğrencilerimizin davranışlarına göre gerekli müdahalelerde bulunarak öğrencilerimize değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Bunun dışında müfredatın içinde var olan konularla ilişkili değerleri de vermeye çalışıyoruz.”

Araştırma verilerinin incelenmesiyle, bazı katılımcıların drama tekniğinin değerlerin kazandırılmasında daha etkili olduğunu düşündükleri ve drama yaptırarak değerleri kazandırmaya çalıştıkları saptanmıştır. Bu bulguya ulaşılmasını sağlayan katılımcı görüşleri aşağıda doğrudan alıntı olarak verilmiştir:

KÖ1: “Değerle ilgili bir araştırma yapıp bu araştırmayı arkadaşlarıyla birlikte sergilemeleri olumlu değişiklik oluşturuyor öğrencilerde.”

KÖ5: “Geçmişten, görselden, tahtadan, elime gecen bir dokümandan ya da milli kahramanlarımızın bir şiirinden, bir sözünden, bir konuşmasından ya da akıllı tahtadan konu ile ilgili görsel bir videodan sürekli bunları hatırlatmaya çalışıyorum ve gündelik hayatta, öğrendiklerini devamlı canlandırmasını sağlayarak drama tekniğini kullanmış oluyorum.”

EÖ4: “Değerlerle ilgili EBA’da mevcut olan materyaller, içerikler kullanılabilir. Genellikle değerler ile ilgili afiş çalışmaları yapılmaktadır. Ama en güzel bir canlandırma yapmaktır. Mesela bayramlaşmayı canlandırmak.”

Araştırma verilerinin analiz edilmesiyle, bazı katılımcıların araştırma inceleme stratejisini, tartışma, gezi-gözlem, hikayeleştirme ve soru-cevap tekniklerini kullandıkları saptanmıştır. Bu çerçevede EÖ3: “... mesela daha önce yazılmış eserler varsa bunlarla ilgili araştırma olabiliyor.” ifadesi, araştırma inceleme temelli etkinlikler yaptırdığını gösterirken EÖ5 ise “Öğrencilerimizle genellik-

le karşılıklı görüşme yoluyla bazen de davranışlarını tartışmaya açarak yanlış davranışların düzeltilmesine çalışıyoruz.” diyerek değerlerin kazandırılmasında tartışma tekniğinden faydalandığını belirtmiştir. Değer kazandırma sürecinde gezi-gözlem tekniğini kullanan katılımcılardan KÖ4 “Müze sevgisi, doğa sevgisi ile ilgili gezi yapmak ve gezerken de anlatmak, bu konuya biraz daha ağırlık verilmesi lazım. Sadece okul dört duvar arası değil, bunun dışına çıkılmı malı çıkmamız lazım.” diyerek gezi gözlemin önemine dikkat çekmiştir. Soru cevap tekniğini kullanan iki katılımcıdan KÖ5: “Genelde internet, film kullanarak veya soru cevap şeklinde, değerleri kazandırmaya çalışıyorum.” Aynı katılımcı değer kazandırmada hikayeleştirme yoluyla da değeri aktarmaya çalıştığını “Konuşuyoruz, hikaye uyduruyoruz, materyal kağıt kalem kullanıyoruz; öyle çok bir şey kullanmıyoruz. Masrafsız bir yöntem.” diyerek belirtmiştir.

Katılımcıların bazılarının röportaj yaptırma, sınıfa uzman getirme, karşılıklı görüşme ve oyun temelli faaliyetlerle değerleri kazandırmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu kapsamdaki katılımcı görüşleri şunlardır:

KÖ4: “Yöntem ve teknik olarak, çocuklar aileleri ile röportaj yapıyor; bunu kullanıyorum değerler üzerine mesela.”,

EÖ5: “Öğrencilerimizle genellikle karşılıklı görüşme yoluyla, bazen tartışmaya açarak davranışların düzeltilmesine çalışıyoruz.”,

EÖ3: “Daha çok yöntem ve teknik kısmında farklılık arz edebiliyor; zaman zaman bu konuda uzmanlaşmış kişiler olabiliyor onlardan yardım alabiliyoruz.”,

KÖ1: “Bazen oyunlarla bu değerler kalıcı hale getirilmeye çalışılıyor. Örnek olarak iki ele birine iyi, birine kötü-kabul edilemez davranışlar yazılıyor. Ders içerisindeki tavır ve davranışlarında iyi ve yanlış durumlarda öğrenciler konuya uygun parmağını kaldırıyor. Ders sonunda iyi davranışlarıyla örnek olanlar yıldızla ödüllendiriliyor.”

Değerler Eğitiminde Tercih Edilen Materyaller

Araştırma verilerini toplamak amacıyla gerçekleştirilen görüşmede, katılımcıların değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde ne tür materyaller kullandıklarını saptamak amacıyla onlara “Öğrencilere değerleri kazandırmak amacıyla gerçekleştirdiğiniz faaliyetlerde hangi materyalleri kullanıyorsunuz?” sorusu yöneltildi. Bu soruya verilen cevapların analiz edilmesiyle saptanan materyaller Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Değerler Eğitiminde Tercih Edilen Materyaller

Materyaller	Katılımcılar
Pano	EÖ1, KÖ1, KÖ5 EÖ4, EÖ2, KÖ2, KÖ4, EÖ5, KÖ3
Filmler	EÖ3, KÖ1, EÖ4, EÖ2, KÖ2, EÖ5
Kitaplar	EÖ3, EÖ1, KÖ1, KÖ5, KÖ4
Akıllı tahta	EÖ1, KÖ5, KÖ4, KÖ3
Afiş	EÖ4, KÖ4, EÖ5, KÖ3
Videolar	KÖ1, KÖ5, KÖ4, KÖ3
EBA içerikleri	KÖ1, KÖ5, EÖ4, KÖ4
Bilgisayar-İnternet	EÖ3, KÖ4, KÖ3
Hikayeler	EÖ3, KÖ1
Slaytlar	KÖ1, EÖ5
Şarkı	EÖ3, KÖ1
Şiir	EÖ3, KÖ5
Roman	EÖ3,
Resim	KÖ5
Müzik	KÖ2
Kur'an-ı Kerim ve Hadisler	EÖ3
Gazeteler	EÖ3
Kendine özgü materyaller	EÖ3, KÖ1
Geçmiş kahramanların sözleri	KÖ5

Tablo 4'ten de görülebileceği gibi katılımcıların önemli kısmının değerler eğitiminde görsel materyallere ağırlık verdiği saptanmıştır. Bu çerçevede bazı katılımcıların okulda değerler eğitimi panosu hazırladıkları ve bu panoyu aktif olarak kullandıkları görülmüştür. Bunun yanında bazı katılımcıların filmleri de değer kazandırmada bir materyal olarak tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu kapsamdaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

KÖ1: “Biz, okulumuz öğretmenleri olarak bu işi biraz daha sistematik bu işi planlamaya çalışıyoruz. Önce ayın değeri belirleniyor. Ve her ay bununla ilgili pano çalışması yapılıyor. Sınıflarda her ayın değerine uygun, EBA’da olan videolar izlettiriliyor.”

EÖ2: “Çocuk üzerinde, değerleri kazandırmak için çizgi film ve animasyon gibi filmleri izletmek te etkili oluyor.”

EÖ3: “Diyelim ki 6. sınıflarında İslam tarihi işleniyor; burada Çağrı filmi, peygamberimizin hayatını anlatan bir film; 8. sınıflarda Çanakkale ile ilgili filmler var bunları koyabiliyoruz. Yani bu şekilde filmlerden yararlanabiliyoruz.”

KÖ2: “Değerler eğitimi panomuz var. Orada değerler ile ilgili görseller, yazılar vs. birçok şeyi sergiliyoruz. Bu mevzuda en çok üzerinde durduğum filmlerdir. Kitap, roman okumaktan ziyade şimdi ki çocuklar görseiliği daha iyi kavriyorlar. Okudukları onların hayalinde pek canlanmıyor. Romaları okuyorlar fakat pek bir şey kalmıyor akıllarında ama onu izlerse daha fazla etkileniyorlar.”

KÖ3: “Değerler eğitimi panomuz var. Değerler eğitimi ile ilgili afişleri, görselleri materyallerimizi panomuzda sergiliyoruz.”

Tablo 4’te sunulan verileri okuduğumuzda bazı katılımcıların değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde kitaplardan, akıllı tahtadan, afişlerden, EBA içeriklerinden, filmlerden, internetten ve videolardan materyal olarak faydalandıklarını ifade edebiliriz. Bu materyallerden kitaplar, akıllı tahta ve afişlere ilişkin, bazı öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

KÖ1: “Değerler eğitimine ilişkin hikâye kitapları, bazı değerleri içeren filmler ve şarkılar kullanıyoruz.”

KÖ4: “Bazen kitaplardan daha ziyade EBA’dan faydalanıyoruz. EBA’da okulların yaptıkları etkinliklerden faydalanıp afişler hazırlıyoruz Öğrenciler renkli kartonlar üzerinde görsellerle afiş hazırlıyorlar.”

KÖ3: “Materyal eksikliğimiz yok. Akıllı tahta ve internet olduktan sonra istediğimiz her şeye her zaman ulaşabiliyoruz.”

EÖ4: “Değerlerle ilgili EBA’da mevcut olan materyalleri, içerikleri kullanıyorum.”

EÖ3: “Şiir, şarkı vs. bunlardan da yararlanabiliyoruz. Mesela milli duyguları yansıması açısından değer verilirken şiirden yararlanıyoruz. “Bayrak” şiiri gibi.

KÖ5: “Farklı internet sitelerinden, videolardan, görsel olarak ne varsa mesela resimlerden filan faydalanıyorum.”

Katılımcı EÖ3, “Bizim değerlerimiz en başta Kur’an-ı Kerim. Mesela buradan değerler ele alıyoruz ve bununla ilgili bir şeyler yapılmış mı bunlara bakabiliyoruz. Hadisi şeriflerden faydalanıyoruz.” ifadeleri değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerde Kur’an-ı Kerim ve Hadislerin içeriklerinden faydalandığını göstermiştir. Aynı katılımcı, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerde gazetelerden de faydalandığını şu cümlelerle aşikâr etmiştir. EÖ3 “Gazeteleri diyelim ki günümüzde yaşanan bir olay var. Bunu bir araştırın gelin diye, bununla ilgili bir çalışma yapılmış mı bir şey var mı son zamanlarda yapılan bir şey var mı bu anlamda kullanabiliyoruz.” Bunun yanın-

da bazı katılımcıların slaytları kullanarak gerçekleştirdikleri sunumlar ile değerleri kazandırmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu çerçevede Katılımcı KÖ1 “*Ken-dime özgü, materyal olarak slayt hazırladım. Yeri geldikçe hazırlamış olduğum bu slaytları öğrencilerime izleterek değerleri aktarmaya çalışıyorum.*” diyerek kullandığı materyali açıklar iken, Katılımcı EÖ5 ise slayt kullandığını “... *slayt hazırlayarak değerleri aktarmaya çalışıyorum.*” ifadesiyle belirtmiştir.

Değerler Eğitimine Yönelik İdare ve Veli Desteği

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde idare ve veli desteğine yönelik ne düşündüklerini saptayabilmek amacıyla katılımcılara “*Okul idarecileri, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiğiniz faaliyetlere nasıl yaklaşmaktalar?*” ve “*Öğrenci velileri değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiğiniz faaliyetlere nasıl yaklaşmaktalar?*” soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analiz edilmesiyle elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Değerler Eğitimine İlişkin İdare ve Veli Desteği

Destek	Katılımcılar	
İdare Desteği	Var	EÖ3, EÖ1, KÖ1, KÖ5, EÖ4, EÖ2, KÖ2, EÖ5, KÖ3
	Yok	KÖ4
Veli Desteği	Var	EÖ3, KÖ2
	Kısmen	KÖ1, KÖ5, EÖ4, EÖ1, EÖ2, KÖ4, EÖ5, KÖ3

Tablo 5’te görüldüğü üzere Katılımcı KÖ4 hariç bütün katılımcılar, okul idarecilerinin, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde kendilerine destek olduklarını belirtmişlerdir. Bu konudaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

EÖ1: “İdarecilerimiz sağ olsunlar her türlü desteği veriyorlar.”

EÖ5: “Okul idaresi maddi manevi her konuda gerekli desteği sağlamaktadır.”

KÖ5: “Evet, gerekli desteği sağlıyor. Bizim okulumuz sosyal faaliyetler ve değerler eğitimi konusunda duyarlı; yani bu tarz sosyal faaliyetler her anlamda destekleniyor. İdarecilerimiz panolarımız olsun, programlarımız olsun her anlamda gerekli desteği sağlıyorlar.”

EÖ2: “Yani pek bir isteğimiz olmadı. Ancak böyle bir talebimiz olduğunda yardımcı olacaklarını düşünüyorum. Yani gerekli desteği sağlarlar. Genelde biz aileden bekliyoruz. Günlük hayatta çocuğun değerleri uygulayabilmesi için ailenin takip etmesi lazım. Çünkü çocuk okulda farklı, evde farklı. Okulda daha çok ders-

ler işleniyor. Çocuklar teneffüslerde bir olayla karşılaşılıyor, orda uyguluyor.”

EÖ3: “Bugüne kadar çalıştığım okulların hiçbirinde bununla ilgili bir sıkıntı yaşamadım; yani şimdiye kadar gerekli desteği hep gösterdiler. 4-5 okulda çalıştım gerekli desteği sağladılar, pek sıkıntı yaşamadım.”

KÖ1: “Bazen maddi, bazen kurumsal yönden sonuna kadar destek alıyoruz. Bazen de imkânların sınırlı olmasından mütevellit küçük aksaklıklar olabiliyor.”

EÖ4: “İdare için içinde. İdarecimizin de sosyal bilgiler mezunu olması etkili olabilir ve personel sayımız az olduğu için zaten idare ile iç içeyiz, idareden gerekli desteği alıyoruz.”

KÖ2: “İdareміz her konuda yardımcı. Yeter ki biz faaliyet gösterelim. Yetimler konusunun çok daha fazla üzerinde duruluyor. Maddi manevi her türlü destek veriliyor.”

Yukarıda verilen doğrudan alıntılardan da anlaşılabilirceği gibi okul idarecilerinin, değerler eğitimi ve diğer sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine olumlu yaklaştıkları ve bu konuda öğretmenlere gerekli desteği, imkânların elverdiği ölçüde sağladıklarını ifade edebiliriz. Bunun yanında idareden hiç destek görmediğini ifade eden KÖ4’ün diğer katılımcılardan farklı olarak, okul idaresinin değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerde kendisine herhangi bir faydasının dokunmadığını belirtmiştir. Çünkü adı geçen katılımcı, idarecilerin, söz konusu faaliyetleri öğretmen sorumluluğuna bıraktıklarını şu cümle ile vurgulamıştır: “İdare, siz yapın diyor, okulumuz da pek destek olmuyor ama başka okullarda olanlar da vardır.”

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlere öğrenci velilerinin nasıl yaklaştığına ilişkin veriler de toplanmıştır. Bu verilerin analiz edilmesiyle 2 (iki) katılımcının (KÖ2 ve EÖ3) velilerden gerekli desteği gördükleri, 8 (sekiz) katılımcının (KÖ1, KÖ3, KÖ4, KÖ5, EÖ1, EÖ2, EÖ4 ve EÖ5) ise velilerden kısmen destek gördüklerini belirttikleri saptanmıştır.

Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklere veli katkısının kısmen olduğunu vurgulayan Katılımcı EÖ1’in bu durumun sebebini, ailelerin nasıl katkı yapabileceklerini bilmemelerine bağladığı görülmüştür. Bu çerçevede katılımcı şu ifadeleri dile getirmiştir: “Maalesef, biz kırsala yakın yerde yaşadığımız için o desteği tam olarak alamıyoruz. Şehirdeki velinin gösterdiği ilgi burarlarda yok. Ama bu şu demek; değil buradakiler çocuğuna değer vermiyor... Tam tersi değer veriyor ama sahaya inemiyor, anne baba yansıtamıyor, eğitimin

içine giremiyor.” Velilerin, değerler eğitimine yönelik faaliyetlere yeterli desteği sağlamadığını düşünen Katılımcılardan KÖ1 şu ifadeleri dile getirmiştir: “Sağlıyor sağlamıyor arası. Değerleri kazandırma sürecinde sağ olsunlar madde destek sağlıyorlar. Ama kazanım aşması bir süreçtir, bu süreçte bazen korumacılık bazen gereksiz savunma olumsuz etki oluşturuyor kazanım açısından.”

Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerde velilerden gerekli desteği gördüklerini ifade eden katılımcılardan EÖ3, *“Herkesin beklentileri farklı olabiliyor ama temel çerçevede belli değerler üzerine yoğunlaştığında daha çok olumlu dönütler oluyor. Olumsuz bir şeyle karşılaşmadık şimdiye kadar. Aileler de birebir şu değer öğretilsin, şu olsun gibi bir talepte bulunmuyor zaten. Bu programın içinde hepsi var, biz bunu anlatmaya çalışıyoruz. Veli toplantılarında bazen gündeme gelen konular olabiliyor. Mesela “büyüklerine saygı göstermiyor” denilebiliyor. Bununla ilgili ne yapabiliriz konuşuyoruz karşılıklı olarak.”* ifadesi ile velilerden gerekli desteği gördüğünü ve veliler ile neler yapılabileceğini istişare ettiklerini ifade etmiştir. Destek gördüğünü ifade eden başka bir katılımcı KÖ2 *“Benim sınıfımda veli desteği oluyor. Mesela herkes ayda 5 tl veriyor. Toplanan bu paralar ile güzel davranışta bulunan öğrencilere hediyeler alıyoruz. Bu ayın öğrencisi sensin, deyip onun davranışlarını pekiştiriyoruz. Güzel davranışları ödüllendiriyoruz.”* ifadesi ile veliler ile birlikte yaptıkları bir etkinlikten bahsederek velilerden gerekli desteği gördüğünü ifade etmiştir.

Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlere ailelerin yeterli desteği göstermemesini, ailelerin iş yoğunluğundan çocuklara vakit ayıramamasına bağlayan Katılımcı EÖ5 ise görüşlerini dile getirmek için şu ifadeleri kullanmıştır: *“Aileler değerler eğitimi konusunda, maalesef gerekli desteği yeteri derecede bizlere sağlayamıyor. Çünkü aileler yeteri kadar kendi çocukları ile vakit geçiremiyor iş yüzünden. Çocukların maddi ihtiyaçlarının karşılandığı kadar manevi ihtiyaçlarının karşılanmadığını düşünüyorum.”* Velilerin söz konusu etkinliklere gerekli desteği tam anlamıyla sağlamamalarını, değerler eğitimine yönelik farkındalıklarının düşük olmasına bağlayan Katılımcı EÖ4 ise düşüncelerini şöyle açıklamıştır: *“Velilerimiz çeşit çeşit. Çoğunluğu günlük hayatta birçok şeyle uğraştığı için değerlerin farkında değiller. Toplantılarda dile getirilip, uygulama yapıldıktan sonra takdirle karşılanıyor. Veliyi işin içine sokabilmemiz için etkinliklerde öncülük yapmamız gerekiyor yoksa veliler direkt etkinliğe girmiyor ama sonucunu görünce tebrik ediyor; elinden gelen desteği veriyor ama hala tam olarak işin bilincinde değiller.”* Başka bir katılımcı EÖ2 ise benzer

şekilde, aile desteğinin düşük olmasını onların bilinçsizliğine vererek bu durumu şöyle ifade etmiştir: “*Ailelerden çok fazla destek görmememiz, destek olmak istemediklerinden değil diye düşünüyorum. Daha çok, bilinçsizlik ve öğrenciyi takip etmemelerinden kaynaklı ama kısmen de olsa destek olmaya çalışıyorlar.*” Katılımcılardan KÖ4, “*Bütün aileler sağlıyor diyemesem de bazı aileler destek veriyor ama çoğunluk sağlamıyor.*” Benzer bir ifade ile velilerin çoğunun destek vermediğini belirten KÖ3 “*Değerler eğitimi konusunda azda olsa destek olan var ama genel olarak pek destek görmüyoruz. Aileler için öğretim boyutunda kalıyor. Aslında daha bilinçli olsalar destek verirler ama farkında değiller.*” ifadesi ile ailelerden genel olarak destek alamadıklarını ifade etmiş ve bunun sebebinin ise ailelerin için bilişsel boyutu ile ilgilenirken değerler boyutunu ihmal ettikleri olarak belirtmiştir. Katılımcılardan KÖ5 farklı veli profillerinin olduğundan bahsederek bu konuda düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “*Velilerden bazıları bu konuyu çok fazla desteklerken bazıları da kendilerinde olmadığı için maalesef çocuklara da o değeri kazandıramıyorlar. Mesela 26 kişilik bir sınıf düşünün ki çok farklı bir veli profili var. Genel anlamda bir veli-ziyadesiyle destek veriyorken bazı velilerimizde maalesef bu olayı çok eksik görüyorum. Şu isim bu isim diyemem ama yanlışları bizzat velilerde görüyorum ve çocuk nasıl yetişir ben düşünemiyorum.*” Katılımcı bu ifade ile ailelerin en başta rol model olmalarının önemine vurgu yapmıştır.

Değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri etkinliklerde, velilerden yeterli desteği görmediğini vurgulayan katılımcıların, söz konusu bu durumun sebebi olarak velilerin değerler eğitimine ilişkin farkındalıklarının düşük olmasından, iş yoğunluğundan çocuklarına yeterli zaman ayıramamalarına ve nasıl katkı yapacaklarını tam anlamıyla bilmemelerine bağladıkları görülmüştür. Bununla beraber diğer katılımcılardan farklı olarak, Katılımcılardan EÖ4’ün, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilecek faaliyetlerin olumlu neticeleri görüldükten sonra velilerin destek olduklarını belirttiği saptanmıştır.

Değer Kazandırma Sürecinde Karşılaşılan Problemler

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetlerde ne tür sorunlarla karşılaştıklarını saptamak amacıyla, katılımcılara “*Öğrencilere değerleri edindirme sürecinde ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz ?*” sorusu yöneltildi. Bu soru kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Değer Kazandırma Sürecine Karşılaşılan Sorunlar

Karşılan sorunların kaynağı	Katılımcılar
Aile	EÖ3, EÖ1, KÖ1, KÖ5, KÖ3, EÖ4, KÖ2, KÖ4
Öğretmen	EÖ3, EÖ2, EÖ5, KÖ3
Akranlar ve ortam	EÖ1, KÖ5, EÖ4, KÖ3
Medya ve filmler	EÖ1, EÖ4, KÖ4
Müfredat ve ders kitapları	KÖ4

Tablo 6’da görüldüğü gibi katılımcıların önemli bir kısmının, değerlerin kazandırılma sürecinde karşılaşılan sorunların ailevi problemlerden kaynaklandığını düşündükleri saptanmıştır. Katılımcıların ailevi problemler kapsamında dile getirdikleri sorunların anne-babanın ayrı olmasından, bazı öğrencilerin ailesinin yanında yaşamamasından, aile içi şiddetten, ailelerin değerler eğitimini önemsememesinden ve aile bireylerinin eğitim durumundan kaynaklandığını düşündükleri görülmüştür. Bu çerçevede çocuğun aile içinde yaşadığı olumsuz durum ve modellerin, değerler kazanmasını olumsuz etkilediğini düşünen Katılımcı KÖ4 durumu şöyle ifade etmek için aşağıdaki cümleleri dile getirmiştir.

KÖ4: “Parçalanmış aile çok fazla. Dolayısıyla çocuklar bundan etkileniyor, travma geçiriyor. Biz önce çocuğu toparlamaya çalışıyoruz ondan sonra artık verebildiğimiz kadarıyla... Gerçekten şöyle bir sınıflara girdiğimizde bu manzarayı çok net görüyoruz. Az önce sınıfta kadına şiddetten bahsettik, dalıp giden öğrenciler oldu; demek ki bunlar evde bu durumu yaşıyorlar. Kadına şiddet ve çocuk istismarı ile ilgili video kamu spotu izlettim öğrenci dalıyor; demek ki bunları yaşıyor.”

Değerlerin kazandırılması sürecinde aile kaynaklı problemlerden bahseden katılımcılardan KÖ3 “En mühim en önemli problem aile birliğinin bozulmasıdır. En başta problemlerden bir tanesi budur.” diyerek aile birliğinin bozulmasının, çocuğun değerleri edinmesini olumsuz etkilediğini dile getirmiştir. Katılımcı KÖ3 ile benzer vurgulamaları yapan katılımcı KÖ4’ün farklı sosya-kültürel çevrelerden gelen veya herhangi bir sebeple anne babasından ayrı yaşayan çocukların ortak bir değer altında birleştirilmesinin bir hayli zor olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Katılımcı bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: KÖ4: “Bizim okulumuz biraz karmaşık yapıda bir okul. Göçerlerimiz var, parçalanmış ailelerimiz var, taşıma öğrencilerimiz var, anne baba vefat etmiş babaanne dede ile yaşayan öğrencilerimiz var. Hepsini aynı konuda toplayıp bir konuya 40 dakika odaklayamıyoruz ya da aynı konunun içindeki bir değere bazen bazılarını odaklayamıyoruz.” Değerlerin kazandırılma süre-

cinde gerçekleştirilen faaliyetleri ailelerin eğitim durumlarının da menfi yönde etkilediğini düşünen katılımcı KÖ1 düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “*Sosyo-kültürel durumdan kaynaklanan sıkıntılar olabiliyor. Örnek veriyorum anne ve baba üniversite mezunu veya lisansüstü eğitim yapmış. Siz bir şey anlatırken “hocam siz niye o şekilde anlatıyorsunuz; onu anlatmanın başka yolu var veya hiç anlatma” diyebiliyor. Çok büyütülecek şeyler değil belki ama bu tarz küçük pürüzler olabiliyor.*”

Araştırma verileri analiz edilirken bazı katılımcıların (KÖ2, KÖ5, EÖ1 ve EÖ5), ailelerin değerlerin kazandırılmasından çok akademik başarıyı önemsemelerini, değer kazandırma süreçlerini menfi etkileyen bir durum olarak gördükleri saptanmıştır. Akademik başarının daha fazla önemsenmesinin değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini düşünen katılımcılar arasında yer alan EÖ5’in diğer katılımcılardan farklı olarak, akademik başarıyı sadece velilerin değil bütün okulun önemseydiğini düşündüğü saptanmıştır. EÖ5 bu konudaki düşüncelerini “*Genel olarak, okullarda akademik başarı kazandırmayı hedeflediğimiz için maalesef değerleri kazandırmada sıkıntı yaşıyoruz.*” biçiminde anlatmıştır. Velilerin akademik başarıyı daha çok önemsemesini; değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkileyen bir durum olarak gören katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

KÖ5: “Sizin çocuğunuz tam gelişme döneminde tamamen akademik başarıya odaklayarak çocuğun kişisel gelişimini destekleyemezsiniz. Yarın bir gün karşınıza akademik başarıya odaklanıp değerlere yeterince önem vermemek daha büyük bir sorun olarak çıkar diyerek ifade etsek te bazı velilere bunu anlatmakta güçlük yaşıyoruz.”

EÖ1: “Veliler akademik başarıyı önemsiyor. Ama bu iş akademik başarılar ile olmuyor. Yani bir yere kadar gidiyor bir yerden sonra gitmiyor. Sistemde sürekli bir tikanıklık var, ahlaki olarak gelişmek zorundayız.”

KÖ2: “Annelere büyük yük düşüyor. Günümüz anneleri bunun üzerinde çok durmuyorlar. Maalesef onlar için her şey not her şey ders.”

Araştırma verilerinde, bazı katılımcıların, aile ilgisizliğinin değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan EÖ2 “*Aileler de işin içine girerse, destek olursa verimli oluyor; girmezse havada kalıyor, bilgiler verimli olmuyor.*” ifadesi ile ailelerin bu süreçte ne kadar etkili olduğunu ortaya koymuştur. EÖ4 “*Veli, işin bilincinde değil.*” ifadesi ile durumu açıklarken, EÖ1 ise “*180 öğrenci var ama veli top-*

lantısına gelen sadece 6 kişi diye sitem ediyordu. Şimdi bu kadar az katılımın olduğu bir ortamda sen hangi değerden, hangi sistemden bahsedebilirsin ki?” ifadesi ile velilerin, daha çok bu işin bilincinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcılardan KÖ4 ise değerler eğitimi konusunda velilerin oldukça eksik olduğunu ve saygı sınırlarını zorlayan davranışlarda bulduklarını, şu ifadeler ile dile getirmiştir: “Öğrencileri uyardığımızda bazı ailelerden “sen sosyal öğretmenisin anlat hocam konunu, bırak! benim çocuğum sakızda çiğner, sigarada içer; ben veririm parasını” diyor. Kuru kabadayılık var biraz.”

Çalışmada değerlerin kazandırılması sürecinde öğretmenden kaynaklanan bazı sorunların da yaşandığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda bazı katılımcıların, öğretmenlerin kendilerini yenilememelerini, olumsuz rol model olmalarını ve eğitim-öğretim bağlamındaki sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmemelerini, değerlerin kazandırılma sürecinde karşılaşılan sorun olarak gördükleri saptanmıştır. Bu çerçevede katılımcı KÖ3 öğretmenlerin öğrencilere iyi rol model olmadıklarını şu ifadeler ile dile getirmiştir: “Biz kendimizi geri çekip başka unsurları suçlarsak olmaz. Öğretmeninde eksikleri var bu konuda. Bizde çocuğun önünde söylüyoruz ama aynı şeyi kendimiz yapmıyoruz. Mesela çocuğa sigara içme diyoruz biz kendimiz bahçenin dışına çıkıp sigara içiyoruz ve çocuk bunu görüyor. Sen ne kadar sigara içme desen de, çocuk bunu, sende de ailede de görüyor. Dolayısıyla bizim de eksikliklerimiz var.” Katılımcı EÖ3 ise öğretmenlerin kendilerini yenilemediklerini mesela “Türkiye’de yazılan makaleler, çalışmalar ile ilgili öğretmenler ne kadar haberdar, ne kadar ilgili. Belki bunları okusalar daha fazla bilgilenebilirler ve öğrencilere daha faydalı olabilirler.” ifadeleri ile vurgulamıştır. Katılımcı EÖ2 ise öğretmenlerin eğitim-öğretim bağlamındaki sorumluluklarını tam anlamıyla yapmamalarını, değerlerin kazandırılma sürecinde yaşanan bir sorun olarak gördüğünü şu ifadeler ile vurgulamıştır: “Bütün öğretmenler gözlem yapacak. Yani takip çocukların davranışları edilecek. Yani bu değerlere uygun hareket ediliyor mu, hangi konularda eksiklik var; değerlere uyuyorlar mı gibi kriterleri çocuklarda gözlemleyerek eksik kalınan konularda o değerleri çocuklara sınıflarda tekrar tekrar vermek gerekir. Ama bu tam anlamıyla yapılmıyor.”

Araştırma verilerinde, bazı katılımcıların, öğrencilerin içinde buldukları ortam ve akran grubunun, değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini düşündükleri saptanmıştır. Bu kapsamda katılımcılardan KÖ1’in, bazı öğrencilerin güzel davranışları arkadaş çevresinin tesiriyle göstermekten imtina ettiklerini, KÖ5 ve EÖ4’ün ise bazı öğrencilerin, arkadaş grubundan dışlanma kaygısıyla

olumsuz davranışlar gösterdiklerini düşündükleri tespit edilmiştir. Söz konusu bu katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

EÖ1: “Değerleri kazandırmada genelde akran zorbalığı dediğimiz engel çıkıyor önümüze. Çocuk bir davranışı yapmak istediğinde kendi akranı buna engel oluyor. Sen niye böyle yapıyorsun? Çocuk musun? Kız gibi davranıyorsun, yapma, etme diyor. Akran zorbalığı buralarda üst seviye bence. Çocuklara arkadaşları destek vermek yerine tam tersi köstek oluyorlar. İyi ve güzel davranışları yapamıyorlar; yapmak isteseler de yapamıyorlar, ortam müsaade etmiyor.”

KÖ5: “Akran etkisinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Şimdi, ortaokulda ergenlik çağındalar. Ergenlik çağında olunca sürü psikolojisi olarak iyi bir şey yapıldığı zaman ona girmek istemiyorlar, benimsemiyorlar. Sosyal ortamlarda ve okulda yapılmaması gerek davranışları arkadaşlarına uyum sağlama veya ben bunu yapmazsam dalga geçerler düşüncesi ile yapıyorlar.”

EÖ4: “Hareketli çocuklar, yaramazlık yapanlar hoş karşılanmıyor. Çok ders çalışana inek dendiği gibi çok terbiyeli olana kız çocuğu denilebiliyor; çevresi tarafından bu gibi ifadeler de çocukların olumlu davranış göstermelerini olumsuz etkiliyor.”

Araştırmada bazı katılımcıların, medya ve filmlerden gelen iletilerin, öğrencilerin istenilen değerleri kazanmalarını baltaladığını düşündükleri saptanmıştır. Bu minvalde vurgulama yapan katılımcılardan EÖ1 bazı haber programlarının çocuklara değerler açısından olumsuz iletiler ihtiva ettiğini “Televizyonlara bir filtre sistemi getirebilir. Çocukların gelişimi açısından uygun olmayan bazı haberlerin belli saatlerde çıkmaması lazım. Televizyon programları, internet programları denetlenmelidir.” ifadeleri ile vurgulamıştır. Katılımcı EÖ4’ün, değerler eğitiminde istenilen amaçlara ulaşamamasının en önemli sebebi olarak medyayı gördüğü saptanmıştır. Katılımcı bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “Değerler ile ilgili en büyük engel medya. Bizim örf adetlerimiz, saygımız, kültürümüz özellikle filmlerde espri konusu olabiliyor. Medyadaki filmler değerleri değersizleştiriyor. Okulda anlattığımızı, çocuk medyada farklı bir şekilde görünce özellikle Avrupa’nın bozulan ailevi yapısını görünce çocuk onlara özenbiliyor; onların ilgisini bu durum çekebiliyor.” Bu ifadelerden de anlaşılabilirliği gibi katılımcı EÖ4’ün filmlerin okulda kazandırılmaya çalışılan değerlerin tam tersi vurgulamalar yaparak toplumsal değerleri baltaladığını düşündüğü görülmüştür. Katılımcı KÖ4 özellikle sosyal medya üzerinde durarak, sosyal medyada olumludan çok olumsuz örneklerin gündeme getirilmesinin değer kazandırma süreçlerini olumsuz etkilediğini şöyle açıkla-

mıştır: “Sosyal medya olumludan ziyade olumsuz, menfi içeriklerin daha fazla gündemde kalıyor. Haliyle böyle bir durumda çocuklar üzerinde olumsuz etkiye neden oluyor.”

Araştırma verilerinin analiz edilmesiyle katılımcılardan KÖ4’ün, öğretim programı ve ders kitabından kaynaklı sorunların, değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini düşündüğü saptanmıştır. Bu kapsamda katılımcı KÖ4 düşüncelerini “*Ders kitaplarımız yetersiz eksik kalıyor. Konular arası bazı konuların geçişleri tam verilmemiş. Altıncı sınıf konuları çok ağır, konuları ve kazanımları yetiştirmeye çalışırken değerleri göz ardı edebiliyoruz. 6. sınıf İslamiyet öncesi tarih, İslamiyet sonrası Türk tarihi var. Demokrasi ünitesi, harita bilgisi, beşeri ve fiziki coğrafyada var. Konuları yetiştirmeye çalışırken değerler konusuna ağırlık veremiyorum.*” ifadeleri ile aşikâr etmiştir. Bu ifadelerden yola çıkarak sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından yeterli olmadığını ve ders kazanımlarının yoğunluğundan dolayı öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik etkinliklere yeterli zaman ayıramadıklarını ifade edebiliriz.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada katılımcıların değerleri kazandırmak amacıyla sınıf içinde (derste), okul içinde ve okul dışında bazı etkinlikler yaptıkları saptanmıştır. Bu çerçevede sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde değerleri kazandırmak amacıyla edebi ürünler yazmaya dayalı yarışma, kitap okuma, iyilik ile kötülüğün karşılaştırılması, akran değerlendirilmesi, geçmişle günümüzü kıyaslama ve hikâyeleştirme çalışmalarını içeren faaliyetler yaptıkları saptanmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul içinde her ay için bir değer belirledikleri, bu değer kapsamında uygun çalışmalar gerçekleştirdikleri ve bu çalışmalar neticesinde ortaya çıkan öğrenci ürünlerinin değer panosu adını verdikleri panoda sergilenmesini sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimine yönelik okul dışında gerçekleştirilen yardım kampanyaları, ağaç dikme faaliyetleri, huzur evi ziyaretleri, şehit ailelerinin ziyaret edilmesi ve cami ziyaretleri ile öğrencilerin değerleri pratiğe dönüştürmesini sağlamaya çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Araştırmanın, değerler eğitimine yönelik sınıf içinde (derste), okul içinde ve okul dışında gerçekleştirilen faaliyetlere yönelik elde edilen sonuçlarını birlikte ele aldığımız zaman, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilgili alan yazında, değerlerin kazandırılmasında kullanılması tavsiye edilen faaliyetleri önemli ölçüde gerçekleştirdiklerini ifade edebiliriz (Akbaş, 2004; Bacanlı, 1999; Saman ve Baysal, 2010; Ekşi ve Katılmış, 2016; Fidan, 2009; Kaymak-

can ve Meydan, 2011). Ayrıca söz konusu bu faaliyetler, MEB'in değerlerin kazandırılmasına yönelik tavsiyeleri ile de uygunluk göstermektedir. Çünkü MEB yorum, muhakeme, ilişkilendirmeler gibi etkinlikler ile değerlerin, bilgi düzeyinden bilinç düzeyine, tutum ve davranış boyutuna geçmesinin sağlanmasını önermektedir (MEB, 2006).

Araştırmada, değerlerin kazandırılması sürecinde, öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak etkinliklerden ve örnek olay incelemesi yönteminden istifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçlara dayanarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulda değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerin, öğrencilerin değerleri kazanmalarını olumlu yönde etkileyeceğini ifade edebiliriz. Çünkü söz konusu bu faaliyetler, ilgili alan yazında hem tavsiye edilmekte hem de bu faaliyetlerin değerlerin kazandırılması üzerinde olumlu etkilerinin olduğu vurgulanmaktadır (Akbaş, 2004; Akdemir, 2012; Bacanlı, 1999; Ekşi ve Katılmış, 2016; Kaymakcan ve Meydan, 2011; MEB TTKB, 2018; Oğuz, 2012).

Araştırmada, bazı katılımcıların iyi rol model olarak değerleri kazandırmaya çalıştıkları ve iyi rol model olmanın, değerlerin öğrenciler tarafından edinilmesi üzerinde müspet etkisinin olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Öğretmenlerin iyi rol model olmalarının, öğrencilerin değerlere uygun tutum ve davranışları göstermeleri açısından oldukça önemli olduğunu ilgili alan yazında da yoğun bir biçimde vurgulanması gerçeğini de göz önünde bulundurduğumuz zaman, araştırmada ulaşılan söz konusu bu sonucun oldukça önemli olduğunu ifade edebiliriz. Çünkü öğretmenin iyi rol model olması, öğrencilerin değerleri edinmeleri üzerinde müspet etki yapmakta (Akbaş, 2004; Aslan, 2009; Çengelci, 2010; Erdem, Gezer ve Çokadar, 2005; Fidan, 2009; Gökçe, 1997; Meydan ve Bahçe, 2010; Özmen, Er ve Gürgil, 2012; Yeşil ve Aydın, 2007) ve sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşan katılımcı grubun da önemli bir kısmı bu durumun farkındadır. Bununla beraber araştırmada, bazı katılımcıların değerlerin kazandırılması sürecinde telkin yaklaşımını kullandıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin, değerlerin kazandırılması sürecinde telkin yaklaşımını kullandıkları birçok araştırma ile tespit edilmiştir (Yıldırım, Becerikli ve Demirel, 2017; Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013; Katılmış, 2017). Değerlerin kazandırılma sürecinde etkisinin zayıf olduğu düşünülen telkin yaklaşımının (Ekşi ve Katılmış, 2016) yoğun olarak kullanılmasının nedeni ise gerek kullanımını kolay olduğunun düşünülmesi gerekse öğretmenlerin kendi öğrencilikleri zamanında en fazla gördükleri yaklaşım olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmada katılımcıların, değerler eğitimine yönelik etkinliklerde farklı duyu organlarına hitap edebilecek çeşitlikle materyal kullandıkları görülmüştür. Bu çerçevede katılımcıların, değerlerin kazandırılmasında kullanılabilen materyaller olarak ilgili alan yazında belirtilen film, video, gazete, edebi ürün, İnternet gibi uygulama ve incelemeleri içeren materyallerin (Akbaş, 2004; Ekşi ve Katılmış, 2016; Ersoy ve Şahin, 2012; Fidan, 2009; Saman ve Baysal, 2010; Sanchez, 2007) yanı sıra, özgün ürün tasarlamayı içeren etkinliklere de yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların, değerler eğitiminde farklı nitelikteki materyalleri kullanmasının, Edgar Dale (1969) tarafından dile getirilen öğrenme ilkelerini de göz önüne aldığımız zaman, değerlerin kazandırılması açısından oldukça faydalı olduğunu ifade edebiliriz. Öte yandan Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin okullarda gerçekleştirilen değerler eğitiminde kullanabilecekleri yeterli materyal olmadığını düşündükleri saptamıştır. Tarafımızca gerçekleştirilen bu çalışmada ise öğretmenlerin, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerde materyal sorunu yaşamadıkları tespit edilmiştir. Bu iki sonucu birlikte değerlendirdiğimiz zaman geçen altı (6) yıl içinde materyal bazında okullarda önemli gelişmenin kaydedildiğini söyleyebiliriz.

Araştırmada, katılımcılardan sadece KÖ4'ün, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerde okul idarecilerinden gerekli desteği görmediğini düşündüğü tespit edilirken diğer katılımcıların tamamı ise söz konusu desteği idarecilerden aldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada ulaşılan bu sonuçtan yola çıkarak okulda değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerde okul idarecilerinin gerekli desteği sağlayarak değerler eğitimi konusunda üzerlerine düşen sorumlulukları önemli ölçüde ifa ettiklerini söyleyebiliriz. Ulaşılan bu sonuç değerler eğitimi açısından oldukça kıymetlidir. Çünkü ilgili alan yazında, içinde yaşadığımız zamanın kendine has özelliklerinden dolayı, okulların değerler eğitiminde daha fazla sorumluluk alması gerektiği düşüncesi işlenmektedir (Katılmış, 2010; Kaymakcan ve Meydan, 2011). Öte yandan araştırmada, değerler eğitimine ilişkin gerçekleştirilen faaliyetlere öğrenci velilerin gerekli desteği tam olarak vermedikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, bazı katılımcıların da üzerinde durduğu gibi, velilerin değerler eğitimine yönelik farkındalıklarının düşük olması ve daha çok akademik başarıyı önemsemeleri etkili olmuş olabilir.

Velilerin, okullarda gerçekleştirilen değerler eğitimine yönelik faaliyetlere gerekli desteği tam anlamıyla vermemeleri veya verememeleri, üzerinde çok

ciddi düşünülmesi gereken bir vakadır. Çünkü bu sonuca, konu ile ilgili gerçekleştirilen bazı araştırmalarda da ulaşılmış ve bu çalışmalarda ailelerin, değerler eğitiminde sorumluluk almalarının gerekli olduğu vurgulanmıştır (Fidan, 2009; Katılmış ve Balcı, 2017; Kıncal, 1991; Sürmeli, 2014; Yıldırım, Becerikli ve Demirel, 2017; Yazıcı, 2006). Değerler eğitimi ile ilgili alan yazında da vurgulandığı gibi öğrencilerin, değerleri edinmeleri üzerinde aile, öğretmen, okul ve içinde yaşanılan çevrede gerçekleşen sosyal ilişkiler yani kısaca öğrencinin yaşamında yer alan bütün unsurlar belirleyici olmaktadır (Ekşi ve Katılmış, 2020). Bu nedenle değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilecek faaliyetlerde okul-aile birlikteliğinin sağlanması ve yapılacak faaliyetlerin planlama ve uygulama aşamasında ailelerin de sorumluluk alması gerekmektedir.

Araştırmada, değerler eğitiminde aile, öğretmen, akranlar, medya ve ders müfredatından kaynaklanan sorunlar yaşandığı da saptanmıştır. Bu kapsamda öğrenci velilerinin değerler eğitimine gerekli önemi vermemesinin, akran gruplarının, olumsuz davranışları teşvik etmesinin ve olumsuz örnekleri ihtiva eden içeriklerin farklı medya araçlarında sunulmasının öğrencilerin değerleri kazanmalarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bu sonuç, konu ile ilgili gerçekleştirilen bazı araştırmalarda da kaydedilmiştir (Berkant ve ark., 2014; Yazar ve Yanpar Yelken, 2013). Bunun yanında öğretmenlerin kendilerini yenilememeleri de değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediği sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca Katılımcı KÖ4 diğer katılımcılardan farklı olarak, sosyal bilgiler dersi kazanımlarında, bilişsel alanın yoğun olmasının duyuşsal alana yeterli önemin verilmemesine neden olarak, değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Araştırmada ulaşılan söz konusu bu sonuç, Fidan (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucunu desteklemiştir.

Araştırma bulgularına ve bu bulgular temel alınarak gerçekleştirilen tartışmaya dayanarak aşağıdaki önerileri ifade edebiliriz.

Araştırmada değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlere öğrenci velilerinin tam anlamıyla destek olmadıkları ve değerler eğitimine yönelik bilinç ve farkındalıklarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle öğrenci velilerinin değerler eğitimi yeterliklerini ve ailelerin değerler eğitimine ilişkin farkındalık düzeylerini geliştirmek amacıyla, eğitim faaliyetlerinin organize edilmesinin gerekli olduğunu ifade edebiliriz.

Araştırmada okul dışında, değerler eğitimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin değerleri kazanmaları üzerinde müspet yönde etkisinin ol-

duğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bu nedenle genelde öğretmenlerin özelde ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde çevresel fırsatları daha fazla değerlendirmeleri faydalı olabilir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin, alanlarındaki yeni gelişme veya uygulamaları takip etmemelerinin yani kendilerini yenilememelerinin öğrencilere değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediği sonucuna da ulaşılmıştır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin, alanlarıyla ilgili son gelişmeleri yakından takip etmelerini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması oldukça önemlidir. Bu kapsamda hizmet içi eğitim programları düzenlenerek ve/veya fakülte okul işbirliğinin etkin bir biçimde kurulmasını temin ederek söz konusu olumsuzluk ortadan kaldırılabılır.

Araştırmada çeşitli medya araçları kanalıyla sunulan kötü örneklerin, öğrencilerin değerleri edinmelerini menfi yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İçinde bulunduğumuz çağda medya araçlarını tam anlamıyla kontrol etmenin veya sınırlama getirmenin realitede mümkün olamayacağı gerçeğini göz önünde bulundurarak öğrencilerin, söz konusu araçlarda sunulan içeriği sorgulamaya yönelik tutum geliştirmelerinin oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle öğrencilerin medyada sunulan içeriği değerlendirmelerine hizmet edecek eleştirel düşünme, dijital okuryazarlık ve karar verme becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklere derslerde daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğunu ifade edebiliriz.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdemir, S. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Programı'ndaki değerlerle ilgili görüşleri ve bunların kazandırılmasına ilişkin görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aslan, M. (2009). *Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Ay, E. (2020). Karakter ve değerler eğitiminde öğretim yöntem ve teknikleri. H. Ekşi ve A. Katılmış (Der.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 115-142). Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Nobel Yayınları.

- Baysal, Z. N., ve Saman, O. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile değerler üzerine bir çalışma. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(34), 56-69.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A., ve Sürmeli, Z. (2014). Değerleri eğitime yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 427-440.
- Böke, K. (2009). Örneklemeye. K. Böke (Der.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (ss. 105-147). Alfa yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Paradigma felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Cihan, N. (2014). Okullardaki değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Çelik, F. (2010). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nda sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T., Hancı, B., ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Der.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (ss. 256-287). Pegem Akademi Yayınları.
- Ekiz, D. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Ekşi, H., ve Ersoy, F. (2020). Karakter ve değerler eğitiminde rol model olarak öğretmen. H. Ekşi ve A. Katılmış (Der.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 143-175). Nobel Yayınları.
- Ekşi, H., ve Katılmış, A. (2016). *Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Ekşi, H., ve Katılmış, A. (2020). Kavramsal çerçeve. H. Ekşi, ve A. Katılmış (Der.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 1-26). Nobel Yayınları.
- Erdem, A. R., Gezer, K. ve Çokadar, H. (2005). Ortaöğretim fen-matematik ve sosyal alanlar öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Kongre kitabı* (ss. 471-477). Denizli.
- Ersoy, F., ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Educational Sciences: Theory ve Practice*, 12(2), 1535-1558.

- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Gökçe, E. (1997). Eğitim programının geliştirilmesinde öğretmenin rolü. *Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı kitabı* (ss. 204-206). Milli Eğitim Basımevi.
- Göksu, M. Z. (2018). *İmam-hatip ortaokulları ile diğer devlet okullarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması: Erzincan örneği* (Doktora Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kafadar, T., Öztürk, C., ve Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaymakcan, R., ve Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Kılcan, B. (2020). Türkiye’de karakter ve değerler eğitimi uygulama ve araştırmaları. H. Ekşi ve A. Katılmış (Der.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 309-350). Nobel Yayınları.
- Kıncal, R. Y. (1991). *Okul-aile birliğinin fonksiyonunu gerçekleştirme düzeyi* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Küçük-Turgut, B. (2020). Değerler eğitimi yaklaşımı ve uygulamaları. H. Ekşi ve A. Katılmış (Der.), *Karakter ve değerler eğitimi* (ss. 95-113). Nobel Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi programı*. MEB Yayınları.
- MEB TTKB. (2018, Temmuz 20). *Müfredat yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- Merriam, S. B. (2018). Nitel araştırma, Desen ve uygulama için bir rehber (Çev. Ed. S. Turan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meydan, A., ve Bahçe, A. (2010). Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 12(2), 1309-1325.
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen davranışlarının değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Özmen, C., Er, H., ve Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297-311.
- Sanchez, T. (2007). The forgotten American: a story for character education. *International Journal of Social Education*, 21(2), 79-90.
- TDK (2019, Ekim 18). <https://sozluk.gov.tr/>
- Tepecik, B. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazar, T., ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nda değerler eğitiminin mevcut durumunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(10), 44-58.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-522.
- Yeşil, R., ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 65-84.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Anı Yayınları.
- Yıldırım, S. G., Becerikli, S., ve Demirel, M. (2017). Farklı bakış açılarına göre sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi. *Elementary Education Online*, 16(4), 1575-1588.

Extended Abstract

Investigation of Social Studies Teachers' in and out of Classroom Activities in Terms of Values Education

Özkan GİNESAR, Corresponding Author, Ph.D. Student.
Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Istanbul/Turkey.
oginesar@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6921-1047>

Ahmet KATILMIŞ, Associate Professor.
Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Istanbul/Turkey.
akatilmis@marmara.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5776-850X>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.741279>
Received Date: 22.05.2020
Accepted Date: 22.03.2021
Published Date: 25.06.2021

Introduction

Values education includes activities carried out to bring basic human values to students (Ekşi and Katılmış, 2016). When we think about where and how these activities will be carried out, we can say that the first two institutions that come to mind are “family and school” (Ulusoy and Dilmaç, 2018). Among these institutions, family is an important source of value learning for child in the first years of a child’s development. For this reason, it is required that families present good examples to the child in terms of behavior and attitudes in accordance with basic values. Later, when child reaches school age, schools

and teachers become an important source of value learning for children through the activities they perform, and through the behaviors and attitudes exhibited in the process. Education is not only an area where knowledge and technical skills are developed, but also a place where cultural values and moral attitudes and behaviors are given. Schools fulfill this function in line with expectations of the state, as well as the society and families (Cihan, 2014; Göksu, 2018). In this context, when we ask the questions of “How should values education be given in schools?”, more than one answer comes to mind. Because there are approaches and methods that can be utilized in different purposes and situations in order to provide values education (Ay, 2020; Doğanay, 2009; Ekşi and Katılmış, 2016; Küçük-Turgut, 2020; Ulusoy and Dilmaç, 2018). Teachers are primary responsible for planning and implementing activities based on these approaches and methods. On the other hand, values education should not be limited to activities that carried out within the scope of only one lesson. In order to achieve the desired result from values education practices to be carried out in schools, all school personnel should be given responsibilities in activities (Ekşi and Katılmış, 2016). However, practices to be carried out for values education should be organized in a way that includes all environments and people that are a source of value for students since social relations with other people and individuals are also effective on the acquisition of values (Ekşi and Katılmış, 2020; Tepecik, 2008). Teachers being good role-models (Çelik, 2010; Ekşi and Ersoy, 2020; Özdaş, 2013; Varol, 2013), and incorporating activities that will allow students to question real-life or possible events by using their high-level thinking skills have a positive effect on students' acquisition of values (Doğanay, 2009; Ekşi and Katılmış, 2020).

To sum up, to equip students with basic human values is of vital importance for both student's life success and society. Based on this, activities within the scope of values education are included in schools. Many studies have been conducted to examine these activities that carried out in schools in different aspects (Kılcan, 2020). In this study, it is aimed to analyze activities of social studies teachers in and outside the classroom in terms of values education. Within the scope of this general purpose, the answers to the following questions were sought:

What kinds of activities do social studies teachers do in and out of classroom regarding values education?

Which methods and techniques do social studies teachers use in their activities for values education?

Which materials do social studies teachers make use of in their activities for values education?

What do social studies teachers think about school administration and parents approach towards the activities they carry out for values education?

What kind of problems do social studies teachers encounter in the process of transferring values?

Method

This study aims at an in-depth analysis of social studies teachers' activities in and outside classroom regarding values education. For this reason, basic qualitative research method was utilized as the design of the study. Basic qualitative studies are the most common type of qualitative research found in education. It can be used in all discipline and application areas (Merriam, 2018). Qualitative studies provide opportunity to collect detailed data on a specific subject or a situation being focused on and to analyze obtained data in depth. In qualitative research data collection, process is followed with a holistic and realistic perspective about event and situation in its natural environment (Yıldırım and Şimşek, 2016). In this study, practices of social studies teachers regarding values education were scrutinized taking into consideration their different aspects in a natural environment with a realistic and holistic perspective.

Study Group of the Research

The research was conducted with 10 social studies teachers working in Kutahya in the 2018-2019 academic year. Participants were determined according to typical case sampling type, which is one of the purposeful sampling methods that allows the researcher to select the most suitable participants for study purposes (Böke, 2009; Yıldırım and Şimşek, 2016). In this framework, 10 volunteer participants were determined for the research and equal distribution of participants (5 women and 5 men) was ensured in terms of gender. Participants were reminded that nicknames would be used to protect their identity and to enable them expressing their opinions without restriction. For this reason, nicknames were given to female participants in the form KO1-5 and male participants as EO1-5.

Data Collection and Analysis

The data were collected using a semi-structured interview form developed by the researcher based on expert opinion. Semi-structured interview form was

first applied to a participant, then the form was finalized after correction. With the questions included in the semi-structured interview form, social studies teachers' practices on values education were tried to be dealt with in different aspects. In this context, one-on-one interviews were conducted with the participants on a voluntary basis. The interviews were conducted at the schools of the participants outside of classroom hours. The interviews were recorded with permission of the participants. Audio recordings were transcribed verbatim. The data were printed out and confirmation was obtained from the participants as whether they corresponded with the views they expressed or not. Then, the data obtained were evaluated by subjecting them to content analysis, which is one of the qualitative data analysis techniques. General purpose of content analysis is to reveal expressions that can explain data collected and reveal the relationships between these expressions. In content analysis, the researcher applies a series of codes to the data while reading the document and creates a code list associated with each other. After code lists, categories are created, and subcategories are created for these categories. Finally, researcher gathers similar categories under a theme, creates themes, interprets them, and presents them to reader (Çepni, 2014; Ekiz, 2013). Within this framework, common and different aspects in the opinions of the participants were determined by examining the research data, and the categories were reached based on these aspects. Data were reviewed by a second researcher to confirm the consistency of the categories reached. In qualitative studies, direct quotations from participant views are included in order to strengthen the reliability of the research (Yıldırım and Şimşek, 2016). For this reason, the opinions of the participants about the categories reached in the study were given as direct quotes.

Results, Discussions and Suggestions

In the study, it was found that the participants performed some activities inside and outside classroom and school to transfer values. In this context, it was determined that social studies teachers carried out activities that included a competition based on writing literary works, reading books, comparing good and evil, peer evaluation, comparing the past with the present and storytelling in order to instill values in lessons. In addition, it was observed that social studies teachers determine a value for each month in the school, carry out studies in accordance with the scope of this value, and ensure that student classroom artifacts, which are displayed on the board that called the value board, are made according to the designated value. The study also noted that students were given the opportunity

to transform values into practice through aid campaigns, tree planting activities, retirement home visits, visiting families of martyrs and mosque visits. When we consider the literature on the activities applied in classrooms, in or outside the school regarding values education, we can say that social studies teachers significantly perform the activities recommended to be used in instilling the values that are relevant in literature (Akbaş, 2004; Bacanlı, 1999; Baysal and Saman, 2010; Ekşi and Katılmış, 2016; Fidan, 2009; Kaymakcan and Meydan, 2011). In addition, these activities are in accordance with the recommendations of Ministry of National Education (MNE) for transferring values. As MNE recommendation is based on transferring values from the level of knowledge to the level of consciousness, attitude and behavior through activities such as interpretation, reasoning, and associations (MEB, 2006).

In the study, it was concluded that students benefit from activities that will enable them to learn values by doing and experiencing along with the case study method. Based on these results, we can state that the activities of social studies teachers towards values education at school will positively affect the acquisition of values. Because these activities are both recommended in the relevant literature and their positive effects on transferring values it is emphasized (Akbaş, 2004; Akdemir, 2012; Bacanlı, 1999; Ekşi and Katılmış, 2016; Kaymakcan and Meydan, 2011; MEB TTKB, 2018; Oğuz, 2012).

In the study, it was found that some participants try to instill values through being good role models and they think that being a good role model has a positive effect on the acquisition of values by students. Considering the fact that teachers are good role models who could encourage students to demonstrate attitudes and behaviors appropriate values that are emphasized intensively in the relevant literature, thus the result obtained in this regard in the study is very important. Because the teacher's being a good role model has a positive effect on students' acquisition of values (Akbaş, 2004; Aslan, 2009; Çengelci, 2010; Erdem, Gezer and Çokadar, 2005; Fidan, 2009; Gökçe, 1997; Meydan and Bahçe, 2010; Özmen, Er and Gürgil, 2012; Yeşil and Aydın, 2007), and a significant part of the participant group consisting of social studies teachers are also aware of this importance.

However, the study also notes that some participants used suggestion approach in the process of transferring values. Many studies have indicated that teachers use suggestion approach in the process of transferring values (Yıldırım, Becerikli ve Demirel, 2017; Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013; Katılmış, 2017).

The reason why suggestion approach, which is thought to have a weak effect in the process of values acquisition, is used intensively (Ekşi and Katılmış, 2016) is due to the fact that it is thought to be easy to apply and that it is the approach that most teachers are exposed to during their own school days.

It was also found that the participants used a variety of materials that could appeal to different sensory organs in activities for values education.

In this context, it was concluded that participants used activities involving designing original products as well as materials such as films, videos, newspapers, literary products, Internet, which are mentioned in the relevant literature as materials that can be used in transferring values (Akbaş, 2004; Ekşi and Katılmış, 2016; Ersoy and Şahin, 2012; Fidan, 2009; Saman and Baysal, 2010; Sanchez, 2007). When we consider the learning principles expressed by Edgar Dale (1969), we can state that the participants' use of different materials in values education is very beneficial in terms of transferring values. On the other hand, according to the study conducted by Berkant, Efendioğlu, and Sürmeli (2014), it was found that teachers think that there is not enough material that they could use through the values education activities carried out in schools. Yet, in our study shows that teachers did not have material problems in their activities for values education.

Based on the research findings and the discussion based on these findings, we can express the following recommendations.

We can state that it is necessary to organize educational activities in order to improve values education competencies of parents and students and enhance the awareness level of families about values education.

In particular, it may be beneficial for social studies teachers to enhance the interaction of students with their environments and utilize the opportunities it present in values education.

It is very important to create mechanisms that will enable social studies teachers to closely follow the latest developments in their fields. In this context, this shortcoming can be eliminated by organizing teacher-training programs and/or ensure effective faculty-school cooperation.

We can state that it is necessary to include more activities in lessons to develop critical thinking, digital literacy and decision-making skills that will help students to evaluate the content presented in the media.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Özkan GİNESAR, Ahmet KATILMIŞ

Yazar Katkıları / Author Contributions: Özkan GİNESAR (%50), Ahmet KATILMIŞ (%50)

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.